

Iskra Čurkina, *RUSKO-SLOVENSKI KULTURNI STIKI: OD KONCA 18. STOLETJA DO LETA 1914*. Ljubljana: Slovenska matica, 1995. Prevedel Jože Sever.

Avtorica za zdaj še rokopisnega izvirnika (Russko-slovenskie obščestvennye i kul'turnye svjazi konca XVIII v.–1914 g.; 430 str.) je ruska zgodovinarica Iskra Vasiljevna Čurkina, roj. 1931, ki se že dolgo ukvarja z novejšo slovensko zgodovino, zlasti z vprašanji in ljudmi tako ali drugače povezanimi z Rusijo in njeno kulturo v najširšem pomenu. Težišče njenih raziskav je bilo doslej v 19. in v prvih letih našega stoletja. V Sloveniji je o tej tematiki objavila več razprav v *Zgodovinskem časopisu* in v raznih zbornikih ter monografijo Matija Majar Ziljski, SAZU, 1974; v Moskvi sta pri nekdanji sovjetski akademiji znanosti v okviru Inštituta za slavistiko in balkanistiko izšli njeni pomembni, vsebinsko precej sorodni in prepleteni knjigi *Slovenskoe nacional'no-osvoboditel'noe dvizhenie v XIX v. i Rossija* (Nauka, 1978) in *Russkie i sloveny* (Nauka, 1986). Zadnja je v razširjeni in deloma predelani obliki zajeta tudi v sedanjem tipkopišnem besedilu, ki ga je prevedel slovenist in rusist Jože Sever; prevod je pregledala avtorica in izdala Slovenska matica, ki je imela s svojimi publikacijami v rusko-slovenskih stikih obravnavanega obdobja precejšnjo vlogo. S slikovnim gradivom poživljeni pričujoči knjigi je spremno besedo napisal zgodovinar Vasilij Melik (285–286).

Delo je nastalo na podlagi novega rokopisnega gradiva, ki ga je avtorica zbrala v številnih ruskih in slovenskih arhivih, knjižnicah in drugih ustanovah, ter izpisov iz ruske in slovenske časopisne, revialne in druge literature. Pri opisu, razčlenjevanju in vrednotenju stikov je morala avtorica kot zgodovinarica poleg svojega čisto »zgodovinskega« gradiva obravnavati tudi posebno občutljiva vprašanja v zvezi z znanstvenim oz. umetniškim predstavljanjem dela in pomembnosti posameznih udeležencev rusko-slovenskih stikov, saj je šlo v večini primerov za pripadnike filoloških strok ter za pesnike in pisatelje. Zato je razumljivo, da se je pri tem opirala na mnenja in ocene ustreznih slovenskih, ruskih in drugih strokovnjakov, nekdanjih in današnjih; dober vodnik ji je bila Jagićeva *Istorija slavjanskoj filologii*, Peterburg, 1910. V glavnem se ji je posrečilo njihove ugotovitve smiselno uskladiti, ponekod pa se vseeno pozna, da so njene oznake, prevzete iz druge roke, preveč splošne in premalo kritične; pogosto so idealizirajoče in rade zahajajo v poljudno (vzgojno prepričevalno) ponavljanje – večinoma superlativnih – vrednostnih klišejev, npr. veliki pisatelj ali pesnik, sijajni jezikoslovec, visoko je cenil, veliki znanstvenik, ipd. Take oznake deloma zabrisujejo bistvene razločke med posameznimi ustvarjalci rusko-slovenskih kulturnih stikov, deloma tudi ne ustrezajo pomembnostnemu položaju, ki so si ga pridobili v slovenskem znanstvenem oz. umetnostnem izročilu. Najbrž tudi bralcu ni treba pripovedovati, da so bili Turgenjev, Tolstoj in Čehov veliki ruski pisatelji, Slovencem še zlasti ne za Prešerna, da je bil »najboljši pesnik«.

Nobenega dvoma ni, da je I. Čurkina opazovala predmet svojega raziskovanja z veliko vnemo, ljubeznijo in naklonjenostjo, da se je popolnoma vživela v tok izbranega zgodovinskega dogajanja in da je sestavila na trdnih temeljih slonečo, pregledno, zelo berljivo in privlačno zgodbo o rusko-slovenskih kulturnih stikih; toda v njenem besedilu vsaj slovenski bralec pogreša globlji zgodovinarski razmislek o vlogi tega pojava pri oblikovanju slovenske narodne in jezikovne (samo)zavesti. Gre namreč tudi za določanje meje, do kod so rusko-slovenski kulturni stiki še spodbujali slovensko samobitnost v boju z nemštvom, in kje (in pri kom) se začnejo uveljavljati skrajnosti v ideji o odpovedovanju vsakršni slovenski kulturni subjektiviteti in iskanju poti za njeno bolj ali manj megleno slovansko (rusko) zlitje. Seveda srečamo med obema poloma več vmesnih položajev in tudi nihanj; upoštevati je treba vsekakor dejstvo, da so bili med udeleženci stikov na obeh straneh tako

resnični znanstveniki in besedni umetniki, ki so trezno presojali koristnost teh stikov za slovensko prihodnost, kakor tudi navadni navdušenci in zanesenjaki, ki jih je spričo vsakršne utesnjenosti v avstrijskonemškem naročju omamila ruska državna mogočnost in veličina; ne da bi kaj prida poznali tamkajšnje razmere, so se v več primerih kot učitelji klasičnih jezikov odpravili v Rusijo in se porazgubili po ruskih gubernijah, kjer so se tako rekoč brez sledu popravoslavili in porusili (gl. zlasti poglavje Slovenski emigranti v Rusiji, str. 175–204).

Če je šlo na slovenski strani večinoma za gledanje na Rusijo skozi rožnata očala (bili so seveda tudi skeptiki kot npr. Franc Miklošič), pač seganje po pomoč k pripadnikom velike (slovenske) države, ki bi nas lahko rešila pred grozečo germanizacijo, je bilo na ruski strani poleg čistih preučevalcev našega jezika in kulture tudi veliko posameznikov, ki so prisluhnili ruski velikodržavni politiki. Rusija je kot edina neodvisna slovanska država potiskala v ospredje slovan(ofil)sko (in rusofilsko) idejo, ki naj postopoma uresniči združitev izpod Turčije, Avstrije, Madžarske in Nemčije osvobojenih Slovanov pod ruskim patronatom. To idealno predstavo o slovanski (vzajemni) prihodnosti je motil samo položaj severovzhodnih Poljakov, ki so že bili pod rusko oblastjo, in seveda razmere v Rusiji sami, posebno v Ukrajini in Belorusiji. Tako sta se v rusko-slovenskih stikih srečevala slovensko zaupljivo iskanje rešitelja in praktični ruski veledržavni realizem. Zato bi bilo najbrž preveč naivno misliti, da je imelo dunajsko rusko središče, ki mu je načeloval pravoslavni dostojanstvenik Rajeviski dobra štiri desetletja, samo čiste kulturne in dobrodelne namene, da namreč pomaga avstrijskim Slovanom do jezikovne in kulturne emancipacije, ki naj bi prešla tudi na gospodarsko in politično področje. V tej zvezi je treba z znom soli razumeti tudi Melikovo ugotovitev v Spretni besedi, da je bila Slovencem takrat Rusija potrebna, mi pa smo bili Rusom nepotrebni (285).

Knjiga ima po kratkem Uvodu (7–8) 9 poglavij, ki v časovnem zaporedju napovedujejo vsebino: 1. Prva poznanstva (9–22), 2. Kopitar in prve izkušnje ruske slavistike (23–44), 3. Ruski slavisti na Slovenskem (45–64), 4. Vzpostavitev stalnih rusko-slovenskih stikov (65–97), 5. Jan Baudouin de Courtenay in Slovenci (98–120), 6. Rusko-turška vojna 1877–1878 in Slovenci (121–137), 7. Ruska slovenistika zadnje četrtine 19. in začetka 20. stoletja (138–174), 8. Slovenski emigranti v Rusiji (175–204), 9. Iskanje nove Rusije (205–245). Na koncu knjige je seznam kratic (246), Opombe, ki jih je kar 928 (247–273), Imensko kazalo (274–283) in Spretna beseda.

Skozi ta poglavja se zvrsti na desetine slovenskih in ruskih bolj ali manj pomembnih udeležencev rusko-slovenskih kulturnih stikov. Med slovenskimi so: B. Kumerdej, V. Vodnik, Ž. Zois, J. Kopitar, F. Metelko, U. Jarnik, F. Prešeren, S. Vraz, O. Caf, J. Bleiweis, F. Miklošič, M. Majar Ziljski, D. Trstenjak, F. Levstik, M. Valjavec, G. Krek, S. Škrabec, F. Celestin, D. Hostnik, A. Aškerc, J. Hribar, K. Štrekelj, M. Murko, V. Oblak, I. Prijatelj, R. Nahtigal, I. Cankar, J. Lavrin in mnogi drugi; med zastopniki ruske strani so: Belorus M. Bobrovski, A. S. Šiškov, M. P. Pogodin, A. H. Vostokov, P. I. Keppen, I. I. Nadeždin, J. I. Venelin, O. M. Bodjanski, I. I. Sreznjevski, P. J. Prejs, V. I. Grigorovič, M. F. Rajeviski, V. V. Makušev, I. S. Aksakov, E. F. Fortunatov, A. S. Budilovič, V. I. Lamanski, P. A. Kulakovski, Poljak J. Baudouin de Courtenay, P. A. Lavrov, A. N. Veselovski, A. N. Pypin, A. A. Šahmatov, T. D. Florinski, F. E. Korš, B. M. Ljapunov in drugi.

Na tem imenskem ogradju so se prepletali rusko-slovenski kulturni stiki, ki imajo pomembno mesto v slovenski zgodovini obravnavanega obdobja. Naj omenimo vsaj nekaj vidnejših vozišč, ki jim je avtorica posvetila posebno pozornost. Med zgodnejšimi je gotovo zelo razgibano delovanje v zvezi z Brižinskimi spomeniki; z njimi sta se Kopitar in Dobrovsky ukvarjala že dobrih deset let, izdajo naj bi bil pripravil Kopitar. Toda zgodilo se

je, da sta jih prej izdala Keppen in Vostokov v Rusiji (1827). V tridesetih letih, ko je Kopitar izdal starocerkvenoslovanski spomenik Glagolita Clozianus in v isti knjigi pridružil tudi svojo izdajo Brižinskih spomenikov (1836), je bilo v Rusiji več odzivov nanjo; v teh letih se mu je tudi posrečilo, da je od Bobrovskega prejel v dveh pošilkah starocerkvenoslovanski cirilski Supraselski kodeks in ga prepisal. Prvi del je ostal v Kopitarjevi zapuščini in je tako zdaj v NUK. Pri Kopitarju, ki je bil po smrti Dobrovskega prva slavistična znanstvena avtoriteta v Avstriji, so se oglašali vsi ruski preučevalci slovanskih vprašanj, med njimi tudi Sreznjevski, ki je prvi na znanstvenih temeljih klasificiral slovanska narečja. Kot Kopitar je bil pozneje tudi Miklošič za rusko slavistiko zelo zanimiva osebnost; vsa njegova obsežnejša dela so bila tam prikazana in ocenjena, nekatera tudi prevedena v ruščino.

V šestdesetih letih (in pozneje) je več ruskih slavistov obiskalo Levstika; v zvezi z veliko slovansko etnografsko razstavo v Moskvi leta 1867 je postal v ruskih krogih popularen Matija Majar Ziljski. V naslednjih letih je odšlo v Rusijo več slovenskih učiteljev klasičnih jezikov, med prvimi Celestin, ki se je po nekaj letih razočaran vrnil, drugi so ostali, med njimi so nekateri obdržali stik z našimi časopisi in revijami; vso to dejavnost je avtorica na drobno raziskala. Večina je morala pred nastopom službe obiskovati Slovanski učiteljski inštitut (ustanovljen 1866) v Peterburgu in opraviti izpit. Posebno nadrobno je obdelana vloga slovenske revije *Slovanski svet* (urednik Fran Podgornik) in življenjska pot Davorina Hostnika v Rusiji.

Osrednje mesto v knjigi zavzema Poljak Baudouin de Courtenay, ki je bil kar štiri desetletja povezan s preučevanjem slovenskih severozahodnih narečij. K nam je prišel prvič leta 1872 kot 27-letni docent peterburške univerze z rusko štipendijo in s priporočilom Sreznjevskega; na podlagi razprave o rezijanskih govorih je postal profesor v Kazanu (skupaj s poljskim rojakom Kruszewskim je tam razvil t. i. kazansko jezikoslovno šolo), nato je bil profesor v Dorpatu (Tartu), Krakovu in Peterburgu, po 1918 v Varšavi. Ker je prišel iz Rusije, je pri nas veljal na splošno za Rusa. Kot učenjak je postal kmalu znan med slovenskim izobraženstvom, pridobil si je velik ugled tudi kot izredna osebnost; dopisoval si je s številnimi vidnimi Slovenci (Oblak, Štrekelj, Trinko, Škrabec idr.), njegove zveze pa so segle tudi med Furlane in Italijane (prim. L. Spinozzi Monai, *Dal Friuli alla Russia*, 1994; v teh stikih je omenjenih tudi nekaj Slovencev, ki jih pri Čurkini ne srečamo). Zdi se, da si avtorica pri oznaki Baudouina de Courtenayja še ni upala povedati, da kot Poljak ni mogel postati univerzitetni učitelj v Varšavi, zato je moral oditi v Peterburg. Veljalo bi še omeniti, da je bil Baudouin tudi vztrajen zagovornik človekovih pravic, zlasti za jezikovne in nacionalne manjšine, zato je prišel v ostre spore s carskimi oblastmi in je bil celo zaprt.

V zadnjem delu knjige se avtorica precej ukvarja z Murkovimi in Oblakovimi ruskimi stiki; v ospredje sta pomaknjena ljubljanski župan Hribar in pesnik Aškerc, posebno nadrobno pa je obravnavana bogata prevajalska in literarno(zgodovinsko) informativna dejavnost mladega znanstvenika Ivana Prijatelja, ki je gojil stike v novi, bolj kritični luči; ob njem je še filolog Nahtigal in nazadnje takrat še neoslavistični publicist Janko Lavrin. Z ruske strani so za stike s Slovenci v tem času v ospredju zlasti Florinski, prevajalec Prešernove poezije Korš, pisec monografije o zgodnjih letih Kopitarjeve dejavnosti N. M. Petrovski, Ljapunov, Prijateljeva učitelja Pypin in Veselovski.

Ugotoviti je torej mogoče, da je avtorica v svoji monografiji o rusko-slovenskih kulturnih stikih zajela vsa bistvena področja, ki spadajo v ta okvir; gotovo bi se dale posledice stikov raziskovati tudi v razvoju jezika, književnosti in drugod, vendar so to že posebne teme. Knjiga je pravi rusko-slovenski kulturnozgodovinski kompandij, ki se bo lahko dopolnjeval z novimi podatki in (mogoče) z drugačnimi interpretacijami, a njegove zanesljive temeljne postavke bodo ostale. Med obravnavami podobnih stikov pri drugih

slovanskih narodih bo imela pričujoča razprava zaradi svoje izčrpnosti in urejenosti zgledno mesto. Šele na podlagi takih del bo omogočena izdelava velike sinteze spoznanj o slovanskih stikih in njihovem zgodovinskem pomenu; v marsičem bodo tudi pomagala pri osvetljevanju in razumevanju poznejšega dogajanja, mogoče celo današnjega.

Prevajalec Jože Sever je svojo nelahko nalogo opravil skrbno in z veliko iznajdljivostjo. Izhodiščno rusko besedilo ni bilo v celoti jezikovno in stilno glede na nove razmere prenovljeno; precej je ostalo še sledov stare sovjetske »dikcije«. Te neusklajenosti je Sever v prevodu večinoma ustrezno odpravil in s tem presekel okvire navadnega prevajanja. Večkrat je popravil tudi napake pri navajanju nemških naslovov (napaka je ostala v poimenovanju dunajskega časopisa iz Kopitarjevih časov *Jahrbücher für Literatur namesto der Literatur*) in slovenskih citatov. Tako je npr. na več mestih prevedel *sovetskij z ruski* (*sovetskij* literaturoved Ryžova = *ruska* literarna zgodovinarica Ryžova; *sovjetskih* istorikov = *ruskih* zgodovinarjev), pri I. Prijatelju je opustil *demokratičeskij* (odin iz krupnejših *demokratičeskij* učenih Slovenii = eden največjih slovenskih znanstvenikov); pri Baudouinu de Courtenayju se mu je zdela oznaka *ruskij* učenjy preveč vsiljiva, zato se ji je npr. v ustreznem času lahko izognil s prevodom »mladi znanstvenik«. Na str. 229 je Sever s prevodom rus. »*Posle razgroma fašizma*« Nahtigal objavil dve knjigi *!...!* kot »*Po koncu druge svetovne vojne*« je Nahtigal izdal dve knjigi *!...!* izjavo razbremenil odvečnega aktivizma. Tudi »*slavjanskij Mefistofel*« je v naslovu drugega poglavja spremenil v nevtrarno – *Kopitar*. Besedilu ne bi škodil, če bi se bil še kje odmaknil od izvornika, npr. da se je Sreznjevski v Gradcu sešel »s profesorjem za slovenski jezik na tamkajšnji univerzi K. Kvasom« (str. 5), kar lahko komu pomeni, da je že 1840 v Gradcu obstajala univerzitetna katedra za slovenščino, ko je šlo v resnici samo za praktični pouk na licejski stopnji. Ali v primeru »češkega učenjaka (!) Hanke« (str. 49). Tudi pri Pleteršniku (str. 182) bi bilo bolj ustrezno resnici (in njegove zasluge ne bi bile nič manjše), če bi bil rus. *znamennyj filolog* v skladu s svojim poznavanjem stvari prevedel kot *znameniti slovaropisec* (ali leksikograf) namesto *znameniti jezikoslovec*.

Pri pisanju priimkov, ki jih je avtorica prevzela v ruščino iz latiničnih pisav, npr. Šafarik, Kollar, Radič, bi se bil moral prevajalec odločiti za vrnitev v izvorni zapis kot Šafárik, Kollár; Radics. Nekaj neusklajenosti je najti v prevodu tudi pri ruskih lastnih imenih. Če je zapisal v slovenščini *Solovjov*, *Kišinjev* in naslov časopisa *Genij vremjon*, bi morali biti tudi *Ševyrjev*, *Snegirjev*, *Pletnjev*, *Košeljev* in *Korabljev* spremenjeni v *Ševyrjov*, *Snegirjov*, *Pletnjov*, *Košeljov* in *Korabljov*; s tem je dan tudi namig, da so naglašeni na končnem zlogu (pravilno je prenešen *Grigorjev*, z naglasom na srednjem zlogu). Ruski priimek *Durnovo* se v slovenščini sklanja, zato mora biti namesto »stiki z N. N. *Durnovo*« zapisano »stiki z N. N. *Durnovojem*« (str. 229). Tu bi še dodal, da je imel Nahtigal stike z *Durnovojem* še v dvajsetih letih; o tem pričajo *Durnovojeva* pisma in njegov obisk v Ljubljani (prim. Nahtigalov zbornik, Ljubljana, 1977).

Nekoliko romantično (in vzgojno) je intoniran začetek Uvoda: »Začetki kulturnih in družbenih stikov med Slovenci in Rusi segajo v davno preteklost, v čase slovanske skupnosti«, saj o prvotni zemljepisni razporeditvi slovanskih plemen nimamo nobenih zanesljivih informacij. Naslednja poved je nekoliko dvoumna, kajti obe ljudstvi se nista razselili s skrajnih koncev slovanskega ozemlja, tak je bil šele rezultat razselitve, ki izkazuje stanje, ki ga res poznamo. Na koncu istega odstavka je nedvomno pretirana avtoričina trditev glede pomembnosti Herbersteinovega spisa o moskovski državi; pravi namreč, da bi brez tega dela tudi danes ne bilo možno proučevanje zgodovine Rusije v prvi četrtini 16. stoletja.

Zelo nejasna oz. napačna je avtorčina trditev (str. 9), da je bila Vodnikova slovnica iz leta 1811 »prva po slovnici A. Bohoriča iz 16. stol.«. To mesto je mogoče razumeti, ko da med Bohoričeve Arctice horulae napisane v slovenščini; eno in drugo je seveda zmotno. V zvezi z Dajnkovo slovnico, ki jo je ocenil Keppen v svojih Bibliografskih listih, bi morala biti navedba (str. 34), da je bila napisana na osnovi štajerskega narečja, zožena na vzhodnoštajersko narečje. Tudi trditev (str. 35), da sta Šafárik in Hanka leta 1826 sprejela rusko povabilo za delo na ruskih slavističnih stolicah, ki naj bi jih tam ustanovili, ni ustrezna; znano je namreč, da so se pogajanja, ki jih je vodil Hanka s Keppenom vlekla še skoraj celo desetletje, nazadnje pa so Rusi zasedbo slavističnih stolic rešili čisto drugače, s svojimi ljudmi. Na več mestih avtorica in prevajalec nista bila dovolj stroga in dosledna v rabi nekaterih strokovnih izrazov. Ruski izraz *staroslavjanski* pomeni isto kot slovensko *starocerkvenoslovanski*, vendar ga avtorica pomensko večkrat razširi, tako da ji pokrije tudi mlajše cerkvenoslovansko obdobje ali sploh precej nedoločno staro slovanskost. Sever večinoma rus. *staroslavjanski* ustrezno prevaja kot *starocerkvenoslovanski*, kjer pa je domneval, da avtorica ni imela v mislih samo tega jezika, je uporabil tudi v slovenščini pridevnik *staroslovanski*, ki pa ni jezikoslovni termin, ampak se v splošnem nanaša na Slovane pred razselitvijo, ko njihov skupni jezik imenujemo še praslavščina. Ko je govor o razpravi Vostokova Razmišljanja o slovanskem jeziku (1820), je prevod »ki je bila posvečena staroslovanskemu jeziku« preveč nedoločen (str. 17). Še bolj se je ob istem Razmišljanju prevajalcu zapletlo na str. 27, kjer beremo, da je Vostokov leta 1820 izdal slovnico tega jezika; v resnici je tako slovnico v zelo skrčeni obliki objavil šele leto dni pred smrtjo 1863 (Grammatika Cerkovno-Slovenskago jazyka, izložennaja po drevnejšim onago pis' mennym pamjatnikam). Na drugi strani pa je ponekod zaradi ohlapne rabe rus. izraza staroslavjanski spet prevod *starocerkvenoslovanski* neustrezen, npr. v zvezi s Kalajdovičem (str. 39), ki da je izdajal srednjeveške spomenike ruskega in *starocerkvenoslovanskega* slovstva; gre seveda samo za *cerkvenoslovansko* slovstvo, brez *staro-*, saj ni znano, da bi bil Kalajdovič izdajal tudi steksl. spomenike. Tudi pri navedbi Jarnikove *Kleine Sammlung solcher altslavischen Wörter* (str. 33) v slovenščini termin *starocerkvenoslovanski* za *altslavisch* ni čisto ustrezen (Čurkina ima *staroslavjanski*), takrat namreč steksl. spomeniki še niso bili izdani in Jarnik ni mogel vedeti, kakšno besedišče vsebujejo; bliže bi prišli Jarniku s prevodom »starih slovanskih besed«. Precej moteča je trditev (str. 59), da je Grigorovič v Bolgariji »pridobil precejšnje število starocerkvenoslovanskih rokopisov, tako cirilskih kot glagolskih«; za glagolske velja, za cirilske seveda ne.

Ne glede na to, da se je v zadnjih letih srbohrvaščina razcepila na več samostojnih jezikov in raba tega izraza ni več ustrezna, tudi Vrazov jezik ni bil *srbohrvaščina* (str. 62), bolje bi ga bilo imenovati po tradiciji *ilirščina*. Pri Oblaku (str. 159) bi bilo namesto *srbohrvaška* narečja bolje reči *srbska* in *hrvaška*. Neroden je tudi zapis *slovensko-štajerski* slovar (str. 51), ko je govor o Cafovi slovarski zbirki, saj bi manj poučeni bralec lahko domneval, da gre za dvojezični slovar, v resnici pa je najbrž avtorica hotela povedati, da gre za slovar *štajerske slovenščine*.

Ko avtorica poroča o bivanju Lamanskega v Ljubljani (str. 92) leta 1868, omenja »starobolgarski« rokopis iz Kopitarjeve zbirke, ki ga je preučeval v licejski knjižnici; pozneje se izkaže, da gre za damaskin iz 17. stoletja, torej daleč od »starobolgarskega« obdobja. Veliko previdnosti je od prevajalca zahtevala tudi raba rusko cksl. pridevnika *slovenskij*, ki je v prvih desetletjih 19. stoletja pomenil samo *slovanski*, šele pozneje *slovenski* (za *slovenski* so v Rusiji še na začetku našega stoletja vzporedno uporabljali tudi *sloviniskij*; pozneje se je v njihovi strokovni literaturi naš jezik tu in tam zamenjal z izumrlo pomorjansko *slovinščino*, včasih tudi s *slovaščino*). Če je torej Vostokov leta 1831 pisal Bo-

brovskemu, da je Kopitar »učenyj *slovenskij* filolog v Vene«, to pomeni »učen *slovenski* filolog na Dunaju« in ne *slovenski* (str. 36); podobno mora biti tudi v nadaljevanju pisma »Vy, /.../ okazali by veličajšuju uslugu g. Kopitaru i vsem ljubiteljam *slovenskogo* jazyka /.../« *slovenskogo* prevedeno s *slovanskega* in ne *slovenskega*.

Sicer zelo redko v prevodu naletimo na mesta, ko se nam prevod ne zdi čisto ustrezen. Tako je najbrž pomenski obseg rus. *arheologičeskij* veliko širši (nanašajoč se na starinoslovje sploh), kot je v slovenščini *arheološki*; npr. ob Majarju Ziljskem (str. 86), da se ni mogel osvoboditi romantičnih *arheoloških* teženj, ali pri Iljinskem, da je bil tudi *arheolog*. Tudi prevod *obščinsko-rodovna ureditev* (str. 55) za rusko zvezo *obščinsko-rodovoj stroj* v prvem delu ne ustreza, saj današnje *obščinski* ni več sinonim za *skupnosten*. Mogoče tudi s prevodom »in je postal najboljši študent profesorja Jagića« za rus. »i stal bližajšim učenikom /.../« (str. 156) ni dobro zadeta označitev odnosa Oblak – Jagić; mišljeno je pač, da je bil Oblak Jagićev učenec, ki je bil svojemu učitelju najbližji po raziskovalnih metodah in celotnem razumevanju slovanske filologije.

Do pravega nesmisla je prišlo na str. 145, ker je avtorica v izvorniku zamenjala *slovenski* s *slavjanskij* (v knjigi Ruskie i sloveny, 1986, je pravilno *slovenskij*): »Ljapunov /.../ rezko otricateľ'no odnosilsja k pannonskoj teorii, sčitaja shodstvo meždu bolgarskim i *slavjanskim* (!) jazykami, podčerkivaemoe Miklošičem, značitel'no men'sim, čem meždu slovenskim i serbohrvatskim«; v prevodu: »/.../ zdelo se mu je, da je bolgarščina veliko manj podobna drugim *slovanskim* jezikom, kar tako poudarja Miklošič, kot pa na primer slovenščina srbohrvaščini«. Prevajalec se je sicer poskušal izmotati iz zadrege in je *slavjanskij* prevedel z množino ter dodal še »drugim«, vendar trditev kljub temu ni dobila ustreznega smisla. Komaj 14 strani naprej (159), ko je govor o Oblaku, je omenjena trditev navedena pravilno: »Oblak je sklepal, da je srbohrvaški jezik (danes bi rekli srbsčina in hrvaščina) /.../ znatno bliže slovenskemu kot bolgarski«; izraz bolgarski vključuje seveda tudi makedonščino.

V zvezi z Bobrovskim in Supraselskim rokopisom sta se na str. 38 zgodili dve nerodnosti. V sporočilu, da je rokopis prišel v roke Kopitarju »po zaslugi prizadevanj *Bobrovskega*« mora biti *Bobrovski* zamenjan z *Vostokovom*. Tudi ni res, da je Kopitar od Bobrovskega najprej dobil prvi del rokopisa, ki ga je vrnil, in nato drugi del, ki je ostal pri Kopitarju. V tem primeru bi bila napačna trditev v naslednjem odstavku, kjer je (pravilno) rečeno, da je prvi del ostal pri Kopitarju. (Pri naštevanju jezikov, ki jih je znal Bobrovski (str. 19), je najbrž pomotoma naveden *sirski* namesto *asirskega*; to je mogoče domnevati, ker je med naštetimi jeziki tudi arabščina, sirščina pa je le ena njenih različic.)

Razumljivo je, da v zgodovinskem delu srečamo tudi letnice; v pričujoči knjigi jih je veliko in skoraj vse so pravilne. Nekaj napačnih sta vendarle zagrešila, deloma avtorica deloma prevajalec. Tako Miklošič (str. 38, 39) ni izdal Supraselskega zbornika (po Kopitarjevem prepisu) leta 1852 (prav 1851) in prvi del njegove Primerjalne slovnice slovanskih jezikov ni izšel leta 1851 (prav 1852); tudi kurat Pišelj ni bil v Reziji (str. 55) leta 1811 ampak 1801, saj bi sicer Dobrovský ne bil mogel objaviti njegovega sporočila o njej v Slavinu (1806, 1808); v prevodu beremo, da je Hostnik umrl leta 1927, medtem ko ima izvornik letnico 1929. Prevajalec je tudi pomaknil kongres ruskih slavistov s pravilne letnice 1903 na 1905 (str. 224); Ivan Prijatelj je bil namreč na ta kongres povabljen takoj po svojem prihodu v Peterburg spomladi 1903, medtem ko ga leta 1905 ni bilo več v Rusiji. V zvezi s tem kongresom je treba še pripomniti, da je na str. 215 napačno poimenovan kot »slavistični kongres«; ta je bil samo ruski, medtem ko so mednarodnega načrtovali za leto 1904, vendar ga zaradi rusko-japonske vojne ni bilo (prim. J. Baudouin de Courtenay, O

zjeżdzie slawistów i o panslawizmie »platonicznym«; Zjazd slawistów a Głos Młodzieży». Dzieła wybrane VI, Varšava 1983, str. 100–139).

V poglavju o Baudouinu de Courtenayju se je vtihotapilo nekaj pomot. Njegov Opyt fonetiki rez' janskih govorov ni izšel v *Leipzigu* ampak v *Varšavi* in *Peterburgu* (v Leipzigu je izšla njegova znana razprava O drevnepol'skom jazyke do XIV-go stoletija, 1870); BdC ni preučeval govorov na skrajnem *jugo-zahodu* (zapis pod vplivom izvirnika, namesto *ju-gozahodu*) slovenskega ozemlja (str. 104), temveč skrajna *severo-zahodna* (prav *severo-zahodna*) narečja, kakor ugotavlja N. I. Tolstoj (str. 106). Na isti strani je zaradi opustitve »po slovenistike« v prevodu prišlo do napačne informacije, da je BdC vsega skupaj izdal 40 del, saj obsega njegova celotna bibliografija nad tisoč enot. Tudi se ni ustavil pri Davorinu Trstenjaku v Ponikvi temveč *na* Ponikvi (str. 99). Ker BdC ni bil Rus, je trditev na str. 108 dvomna: Niti en Rus se ni mogel pohvaliti s tolikšnim številom korespondentov kot on.

Ko je govor o ocenah Mliklošičevega etimološkega slovarja slovanskih jezikov (1886) v Rusiji, je prišlo v osnovnem besedilu (str. 150, 151) do zlitja dveh različnih slovarjev v enega, saj se odstavek o Lamanskem, ki razpravlja o Miklošičevem večjezičnem slovarju (1885), po dveh ugodnih prikazih etimološkega slovarja začenja (ko da gre za isti slovar) kot njuno nasprotje takole: »Malce drugače je o Miklošičevem slovarju pisal V. I. Laman-ski.« Šele na koncu odstavka se s sklicevanjem na opombo 561 izkaže, da gre za drug slovar, namreč praktičen šestjezični, ki res nima posebne znanstvene vrednosti; tega se je tudi sam Miklošič dobro zavedal.

V zvezi s Korševim izdajo ruskega prevoda Pesmi Franceta Prešerna avtorica ugotavlja (str. 162), da je prevajalec »pokazal globoko razumevanje bistva Prešernove poezije«. Ker se pri svojih opredelitvah literarnih (in drugih) pojavov sicer rada sklicuje na poznejše ocene strokovnjakov, je nenavadno, da se glede Korša ni ustavila ob Isačenkovi v Sloven-skem jeziku 3, 1940, 151–155 (Nekaj misli o Korševem prevodu Prešernovih »Poezij«), ki prikazuje Koršev prevod v nasprotju s pohvalnim izročilom v zelo negativni estetski osvetlitvi: očita mu, da je hotel na silo porusiti »tako samobitnega in svojskega pesnika, kot je Prešeren«, in pri tem znižal višino izvirnika; na koncu še pove, da Korš slovenskega genija ni približal ruskim literarnim krogom.

Ko avtorica pripoveduje (str. 146) o dvotedenskem obisku ruskega slavista B. M. Ljapunova na Slovenskem poleti 1901 in omenja, da se je s Škrabcem pogovarjal o fonetiki slovenskega jezika in o Pleteršnikovem slovarju, nadaljuje z nemogočo trditvijo, da se je v tem času srečal in se pogovarjal tudi z Matijo Valjavcem. Kako je prišla do tega podatka (Valjavec je namreč umrl že štiri leta prej, 15. 3. 1897 v Zagrebu), je težko z zanesljivostjo ugotoviti, mogoče so jo na napačno pot speljale besede samega Ljapunova, ki je v oceni Pleteršnikovega slovarja (Odesa 1903) zapisal, da se je ravnal po napotkih, ki jih je dobil pri poznavalcih slovenskega jezika Škrabcu in Valjavcu (pač v Valjavčevi oceni Pleteršni-kovega slovarja, ne osebno leta 1901).

Najbolj neverjetna (in napačna) je avtoričina trditev (str. 166), da je Cankar prevedel *Damo s psičkom* Čehova in *Šestindvajset in eno* Gorkega. V opombi 635 se sklicuje na razpravo Bratka Krefta Cankar in ruska književnost (Slavistična revija XVII, 1, 1969, str. 69–98), kjer avtor na str. 93 sporoča, da je pri nas Čehova in Gorkega »predstavil Ivan Pri-jatelj v Ljubljanskem zvonu 1901. V svojem prevodu je objavil v tem letniku LZ najprej povest Gorkega »Šestindvajset in ena«, nato pa povest Čehova »Dama s psičkom«. Obema prevodom je dodal kratek članek o vsakem.« Iz navedenega se vendar ne da sklepati, da je prevod opravil Cankar. Čudno je tudi, da se avtorica na str. 221 ni več spomnila, da je prevod omenjenih del nekaj deset strani nazaj že pripisala Cankarju, ko tu imenuje

resničnega prevajalca Ivana Prijatelja (ista napaka se vleče že iz knjige *Russkie i sloveny*, 1986).

Še nekaj besed o Opombah. Razumljivo je, da je obvladovanje tako velikanske in raznolike latinične in cirilične gmote naporno in sitno delo; povrh vsega je moral prevajalec sam določiti, kateri deli navedkov bodo tiskani pokončno in kateri poševno. Pri tem ni imel posebne sreče (mogoče je krivda v tiskarni?), saj so ponekod v poševnem tisku naslovi revij in knjig, drugod naslovi razprav in člankov, medtem ko so njihova nahajališča tiskana pokončno. Tiskarske napake so sicer redke, moti pa npr. napačna začetnica imena pri Petrovskem, avtorju monografije o Kopitarju (op. 639: P. M. Petrovskij namesto N. M. = Nestor Mnemnovič), da ga ne bi kdo zamenjal z njegovim očetom, ki je bil M. P. Petrovskij. Škoda je, da se je prevajalec v navedbi naslova monografije držal izvirnika, kjer je Kopitar zapisan na tri načine (op. 5: *Pervye gody dejatel'nosti V. Kapitarja*; op. 60, 67, 72: *.../ V. Kopitara*; op. 638: (pravilno) *.../ V. Kopitarja*).

Med dvajsetimi portreti na ščitnem ovitku pogrešam Rajka Nahtigala; lahko bi mu Matija Murko odstopil en prostorček, »zaseda« namreč dva (v zadnji in predzadnji vrsti).

Franc Jakopin
SAZU